

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ВУЗУ

Анотація. У статті уточнюється й конкретизується сутність поняття “професійна компетентність” для майбутнього викладача педагогічного коледжу. Як резерв формування професійної компетентності майбутніх викладачів педагогічного коледжу визначається технологічний підхід, відповідно до якого оволодіння професійною діяльністю відбувається з урахуванням педагогічних умов та психологічних механізмів.

Ключові слова: професійна компетентність, об’єкт діяльності, суб’єкт діяльності, технологічний підхід, професійна діяльність, психолого-педагогічні умови.

Аннотация. В статье уточняется и конкретизируется сущность понятия “профессиональная компетентность” для будущего преподавателя педагогического колледжа. Как резерв формирования профессиональной компетентности будущих преподавателей педагогического колледжа определяется технологический подход, соответственно которому овладение профессиональной деятельностью происходит с учетом педагогических условий и психологических механизмов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, объект деятельности, субъект деятельности, технологический подход, профессиональная деятельность, психолого-педагогические условия.

Annotation. The article makes more precise and concrete the essence of the notion “professional competence” for pedagogical college would-be teacher. Technological approach is defined as a reserve of forming pedagogical college would be teacher's professional competence, according to which mastering of the professional activity is conducted when pedagogical conditions and psychological mechanisms are taken into consideration.

Key words: professional competence, object of the activity, subject of the activity, technological approach, professional activity, psychological and pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Для успішного професійного становлення випускників необхідно, щоб в навчально-виховному процесі в основному завершилось їхнє професійне самовизначення, тобто сформувалось ставлення до себе, як суб’єкта власної діяльності, щоб вони не тільки добре засвоїли фундаментальні знання з основ наук і відповідні їм вміння і навички, але й міцно оволоділи спеціальними знаннями, операційною стороною професійної діяльності.

Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх фахівців має передбачати не тільки теоретичні основи дисциплін, що вивчаються у ВНЗ, але й озброєння студентів надпредметними, тобто методологічними знаннями, формування їхньої методологічної культури, що дозволить усвідомлено реалізувати свободу вибору оптимального варіанта змісту й технології власної діяльності. В умовах ринкової економіки особливо цінується здатність фахівця компетентно обирати оптимальну чи створювати власну програму роботи з урахуванням конкретних обставин діяльності. Отже, зміст професійної компетентності майбутнього викладача педагогічного коледжу стосовно до процесу її формування в умовах вузу визначається цілями, завданнями, характером майбутньої професійної діяльності і являє собою єдність теоретичної, практичної й мотиваційної готовності й здатності випускника навчального закладу здійснювати дану діяльність, що знаходить втілення

в матеріальному, соціальному й особистісно-значимому продукті - проекті технології навчання навчальної дисципліни, реалізація якого на практиці забезпечує цілеспрямоване рішення завдань підготовки фахівців середньої професійної освіти [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню даної проблеми присвятили свої роботи ряд науковців, зокрема Г. Балл, С. Батишев, В. Безрукова, В. Безпалько, Ю. Варданян, В. Загвязінський, І. Зязюн, Є. Клімов, І. Ісаєв, Н. Кузьміна, М. Левіна, В. Сластьонін, та інші. Автори сходяться у думці, що професійна компетентність у поєднанні з індивідуально-діловими якостями викладача характеризує його педагогічну культуру як професійно-особистісне явище.

У свою чергу, поняття "професійна компетентність", як підкреслює В. Сластьонін, виражає єдність теоретичної та практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності й характеризує його професіоналізм [4].

Мета статті - уточнити й конкретизувати сутність поняття "професійна компетентність" для майбутнього викладача педагогічного коледжу стосовно до процесу його формування в умовах вузу.

Основна частина. В навчальному процесі вузу студент як суб'єкт професійної підготовки здобуває професію, результатом якої виступає його професійна компетентність. При цьому діяльність майбутнього фахівця з оволодіння професією розгортається як у період формування професійної компетентності, коли студент взаємодіє з іншими суб'єктами професійно-навчального процесу (викладачами, малими й великими групами однокурсників, із собою як суб'єктом саморозвитку та ін.), так і в період реалізації професійної компетентності, коли студент як майбутній викладач середнього спеціального навчального закладу взаємодіє із споживачами послуг (учнями цієї установи), тобто реалізує себе як фахівець відповідного рівня й щабля освіти.

Таким чином, для повноцінного переведення професійних знань майбутнього фахівця в уміння професійно мислити й діяти недостатньо професійно-освітньої взаємодії у сполученнях викладач - професійно-навчальне завдання - студентська група (підгрупа, курс т.д.), викладач - професійно-навчальне завдання - студент, студент - завдання - студентська група (підгрупа, курс і т.д.). Необхідний також досвід застосування студентом знань у процесі професійної взаємодії із суб'єктом одержання послуг, що сприяє реалізації професійних дій і становленню на цій основі відповідних їм професійних умінь. Накопичення цього досвіду повинне відбуватися не тільки в період проведення виробничої практики студентів, матеріально-технічною базою якої служить педагогічний коледж, але й у процесі створення ними проекту навчальної дисципліни, захист якого передбачено в період проведення навчальних занять.

Із сказаного випливає, що формування професійної компетентності фахівця в системі вищої освіти може бути представлене у вигляді руху від поетапних завдань розвитку й формування професійних умінь та їхньої значимої спрямованості до результату, вираженому в конкретному продукті його діяльності [3].

У житті педагогові доводиться вирішувати різноманітні педагогічні завдання, а саме: аналітико-рефлексивні, конструктивно-прогностичні, організаційно-діяльнісні, оціночно-інформаційні, корекційно-регулюючі та інші [4]. Всі вони можуть бути розглянуті як самостійні системи, які характеризують конкретні види педагогічної діяльності викладача.

В навчальному процесі вузу за допомогою конкретних навчальних дисциплін залучення майбутніх фахівців до рішення навчально-професійних завдань може бути спрямоване на формування професійної компетентності. Серед них виділяються наступні групи завдань:

- суб'єктно-реалізаційні (мотиваційні, мобілізаційні, організаційні, діагностичні, контрольні, регулятивні, корективні, аналітичні, оціночні), розв'язувані студентом як суб'єктом вузівського професійно-навчального процесу на основі стратегії й тактики самоактуалізації, самореалізації, та саморозвитку досягнутого рівня професійної компетентності;

- змістовно-технологічні (діагностичні, цілеосвітні, проектувальні, конструктивні, управлінські, стимулюючі та ін.), обумовлені й розв'язувані студентом у навчальних умовах в процесі створення проекту навчальної дисципліни як моделювання професійної діяльності (або її фрагмента), його "захисту" та імітаційного проведення; у ході спостереження, аналізу й оцінки професійної діяльності фахівців і однокурсників протягом усього періоду теоретичного та практичного навчання;

- предметно-результативні (аналітичні, проектувальні, діагностичні, оціночні), висунуті й розв'язувані студентом паралельно із двома попередніми групами завдань для застосування (а, при необхідності, з попередньою розробкою або вибором) критеріїв оцінки визначення проміжних і підсумкових результатів власної професійної діяльності, вираженої у досягнутому рівні професійної компетентності.

При такому підході орієнтація на навчально-пізнавальну результативність перестає бути самоціллю, а стає засобом досягнення мети формування професійної компетентності: студент оволодіває технологією перетворення знань і способів діяльності всіх розділів освітньо-професійної програми у засіб рішення суб'єктно-реалізаційних, змістовно-технологічних та предметно-результативних професійних завдань.

Разом із тим важливо вказати, що в традиційній вітчизняній системі вищої педагогічної освіти студенти з першого курсу починають вирішувати переважно завдання, покликані забезпечити повноцінне функціонування їхньої навчально-пізнавальної діяльності, а професійні завдання з'являються перед ними лише на старших курсах у період педагогічної практики, а також після завершення навчання у процесі самостійної професійної праці.

Вважаємо, що резервом формування професійної компетентності у майбутнього викладача педагогічного коледжу може стати технологічний підхід, відповідно до якого оволодіння професійною діяльністю відбувається з урахуванням педагогічних умов і психологічних механізмів, при яких, по-перше, той, хто навчається, стає не просто студентом, а фахівцем, який формується й розвивається, по-друге, накопичений ним потенціал забезпечує формування професійної компетентності в умовах модельованої, імітованої або реальної професійної діяльності.

Із цих позицій ефективну діяльність вузівських викладачів у ході освітньої взаємодії зі студентами (майбутніми викладачами педагогічного коледжу) забезпечують наступні психолого-педагогічні механізми освоєння, реалізації й розвитку професійної компетентності. До них, слідом за Ю. Варданян [1], ми віднесли стабілізацію, доповнення й трансформацію професійної спрямованості та умінь майбутнього фахівця.

Стабілізація професійної компетентності припускає приведення її компонентів у стійкий стан, їхнє закріплення у діяльності:

1. Майбутня діяльність і передбачуваний результат, визначені через цілі навчання, переломлюються у свідомості студента, в результаті чого опредмечується його власна потреба в оволодінні професійною діяльністю - актуалізуються мотиви й ціннісні орієнтації (або їхня сукупність).

Ступінь відображення заданої мети залежить від того, наскільки вона відповідає спрямованості діяльності студента. При їхній повній відповідності відбувається суб'єктивне прийняття мети, її присвоєння та керівництво нею. При час-

тквій відповідності заданої мети й спрямованості, а також при їхньому протистоянні, керування здійснюється за допомогою інших механізмів - доповнення й трансформації.

2. Під впливом потреби та актуалізованих мотивів майбутньої діяльності у студентів конструюється мета професійної діяльності майбутнього фахівця, що враховує актуальні ціннісні орієнтири. Співвіднесення власної мети діяльності з мотивами професійної діяльності приводить до оцінки її значимості та утворенню особистісного змісту діяльності.

На цьому етапі викладачеві вузу доцільно спеціально виділити частину методичних занять у ході навчання, щоб у результаті такого співвіднесення у студента утворився особистісний зміст оволодіння професійною діяльністю.

3. Конструювання майбутньої професійної діяльності студента виражається у виробленні цілей конкретних педагогічних дій, встановленні їхньої співвідповідності, визначенні на цій основі послідовності виконання дій, уточненні змісту й способів реалізації.

Викладач допомагає студентам у конструюванні діяльності, адекватної рівню їхньої професійної компетентності, індивідуалізуючи взаємодію з ними в процесі навчання.

4. Реалізація задуму здійснюється шляхом застосування засобів, необхідних для досягнення мети підготовки фахівця. У ході діяльності проявляються мотиви, що направляють і регулюють її. Проміжні результати зіставляються із цілями дій, а останні — із цілями діяльності до їхнього втілення у запланований результат.

У навчальному процесі викладач організує взаємодію зі студентами і студентів між собою під час навчальних занять, відображує хід взаємодії майбутнього фахівця із споживачами послуг. У кожному випадку виділяються сторони діяльності студентів, у яких приховані потенційні можливості стабілізації основних компонентів професійної компетентності для того, щоб акцентувати на них увагу при аналізі досягнень і враховувати при виконанні подальшої системи завдань.

5. Під час аналізу оцінюється об'єктивна й суб'єктивна значимість і модальність ходу навчально-професійної діяльності студента й отриманого результату шляхом його співвіднесення із двома цілями: заданою й прийнятою.

При відповідності отриманого суб'єктивного результату і його модальності прийнятій меті досягаються стабілізація компонентів професійної компетентності. Викладачеві необхідно періодично їх актуалізувати в системі розв'язуваних педагогічних завдань.

При невідповідності отриманого суб'єктивного результату і його модальності прийнятій меті іде пошук причин цього явища. Вони можуть полягати у перекрученому відображенні студентами змісту компонентів професійної компетентності, а також у не обліку викладачем їхніх параметрів на всіх етапах реалізації діяльності викладання й навчання.

Усунення цих причин досягається в першому випадку уточненням і більш глибоким розумінням студентами змісту професійної компетентності шляхом спонукання майбутніх фахівців до само рефлексії; у другому випадку - виконанням викладачем вимог індивідуально-групової диференціації діяльності студентів з обліком сформованості професійної компетентності.

Механізм стабілізації сполучений і взаємопов'язаний з механізмом доповнення, що починає функціонувати паралельно з його четвертою і п'ятою ланка-

ми. Під механізмом доповнення розуміється зрощування професійної спрямованості та умінь. Цей механізм застосовується у випадках:

- коли викладач розробляє завдання, професійна значимість яких велика, але облік змісту професійної компетентності студентів показує, що їхнє потенційне виконання актуально не забезпечене. У цьому випадку викладач перетворює їх у складову частину інших завдань, виконання яких має актуальну основу, застосовуючи цілеспрямовано механізм доповнення;
- коли в ході діяльності отримано незапланований професійно значимий результат. У цьому випадку викладач імпровізовано застосовує механізм доповнення.

Застосування механізму доповнення приводить до формування професійної компетентності й, відповідно, до її трансформації. Під трансформацією професійної компетентності розуміється зміна й перетворення змісту, структури й дієвості її компонентів.

Дія цього механізму виражається у переоцінці спрямованості діяльності студентів і подальшою зміною їхніх професійних умінь, що приводить у кінцевому результаті до формування професійної компетентності.

Слід зазначити, що надзадача вузівського викладача полягає у створенні психолого-педагогічних умов для поетапного формування можливості студентів керувати дією механізмів стабілізації, доповнення й трансформації своєї професійної компетентності. Етапи нарощування умов такі: керування викладачем діяльністю студента - спів-керування викладачем і студентом механізмами функціонування професійної компетентності - самоврядування майбутнім фахівцем процесом професійного саморозвитку.

Висновки. Таким чином, використання вищеописаних механізмів у практиці викладання навчально-професійних дисциплін у вузі створюватиме психолого-педагогічні умови, що сприяють формуванню професійної компетентності, а також професійно значимої спрямованості діяльності студентів.

Важливе значення у формуванні професійної компетентності в даний час приділяється професійно-зорієнтованій технології навчання, здатній вирішувати ці завдання. Розроблювані та використовувані в даний час професорсько-викладацьким складом вузу технології навчання, є складовою частиною освітньої системи становлення й формування професійної компетентності майбутнього фахівця, сприяють первісному створенню професійно-ціннісної бази оволодіння професією, поступовому формуванню теоретичної, практичної й мотиваційної готовності й здатності здійснювати професійну діяльність на високому рівні.

Література

- 1.Вардanian В.Ю. *Строение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием (на материалах подготовки педагога и психолога): автореф. дис.док. пед. наук. М.: 1999. - 39с.*
- 2.Зязюн І.А. *Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць за редакцією І.А. Зязюна. - К. - 2001. - С. 15 - 23.*
- 3.Левина М.М. *Технологии профессионального педагогического образования: Учеб, пособие для студ. высш. пед. учеб, заведений. - М.: Изд. Центр «Академия». — 2002 - 288с.*
- 4.Сластенин В.А. *Проблемы подготовки учителя в советских психологических исследованиях // Советская педагогика. - 1978. - №1. - С 86 - 94.*